

Irodalmi kagéesté

„Nem először ad helyet a Tiszatáj szerkesztősége szlovák irodalmi összeállításnak, s a szlovák irodalom képviselői sem számítanak ritka vendégnek a lap hasábjain” — olvassni a folyóirat áprilisi számában, a Most-Punte-Hid rovat beharangozóját. Valóban nem egyedi esetről van szó. A környező szocialista országok kultúrája jó ideje törzsvendég a Tiszatáj asztalánál, lankadatlan buzgalommal szállít a lap verset, szépprózát, információkat, beszámolókat, értékelő analíziseket szomszédaink irodalmi-művészeti életének izgalmas jelenségeiről, folyamatokról, tendenciákról. Ebbeli ténykedése újszólván egyedülállóan gazdag és sokszínű a hazai sajtóban. A népek barátságának, testvériségének szószólója így, misszionáriusa a szocialista országok szellemi integrációjának, amolyan irodalmi kagéesté, amit többnyire két állandó rovat tart fenn: a Most-Punte-Hid (nomen est omen) és a Kelet-Európai Néző. Az előbbi ritkábban, az utóbbi újszólván valamennyi lapszámban jelentkezik.

Az anyagok szervezője, gondozója, inspirálója és szerkesztője Annus József főszerkesztő helyettes és Olasz Sándor, a Tiszatáj belső munkatársa. Arról beszélgettünk, nincs abban semmiféle látványos előnyök hajhászó szándék: őszinte meggyőződés, hittel vallják, a környezetünkben élő népek, azonos vagy hasonló társadalmi berendezkedésű országok egymásra utaltságának fölsmerésekor alapfeltétele a kapcsolatoknak, hogy megismerjük egymást. Mert valljuk meg férfiasan, túlságosan sokat ma sem tudunk szomszédainkról.

Nem újkéltű feladatvállalásunk, hogy a Tiszatáj évente egy-két alkalommal, Most-Punte-Hid fejléccel, kisanalógiát szentel a szocialista országok irodalmának. Sőt a Kelet-Európai Nézővel, az úgynevezett szemléző rovat, majd havonkénti rendszerességgel jelentkezik — mondja Annus József. S mindjárt mutatja is, már a folyóirat 1947-es induló számában találni rovatot Délkelet-Európai Néző címmel. Amit az 50-es évek sematizmusa fölszippantott, száműzött ugyan, ám a 70-es évek elejétől, hogy a hazai folyóiratok struktúrájában tematikai átrétegződés ment végbe, megint előkerült a szocialista országok kulturális-művészeti életét figyelemmel kísérő anyagok. Az 1973-as júliusi számban ilyen ars poeticával: „A kelet-európai országok természetes együttléte, a kapcsolatok szorosabbra fonódása folyamatos tájékozódást kíván meg az itt élő népek irodalmáról is, hogy találkozzanak ne csak ünnepi pillanatokba sűrűsödjének, hanem részévé váljanak mindennapjainknak, ösztönzést kapjunk hazai eredményeinken-problémáinkon való töprengéseinkhez, a hasonló örömmökökkel-gondokkal élő kelet-európai irodalmak életéből.

— A Most-Punte-Hid: internacionalizmus.

— Ami a szerkesztési nehézségeinket illeti, egy-egy alkalommal, körülbelül két ívnyi terjedelemben, a bőség zavarával kell megküzdünk — folytatja Annus József. — Ezért szívesebben kötjük összeállításainkat valamely nemzedékhez, így adtunk kisanalógiákat például a fiatal bolgár és lengyel költők lírájából. Némileg könnyebb helyzetben vagyunk a román Hidakkal, az ott élő magyarok kitűnően ismerik, válogatják, fordítják a román irodalmat, közvetítenek nekünk. Idehaza a különböző összeállításokhoz jelentékeny segítséget kapunk az irodalomtudományi intézet kelet-európai kutatócsoportjának szakembereitől; külső munkatársainkat időről-időre vendégül látjuk a kibővített szerkesztőségi értekezleteken. Általában Kovács István, Spiró György, Kiss Gy. Csaba, Balla Gyula, Zirkuli Péter, Benedek András „dolgozik be” hozzánk, s utóbb, hogy a József Attila Tudományegyetem legújabbkori egyetemes tör-

téneti tanszékére került, Lagzi István is, aki előzően fél évtizedet Varsóban töltött, a Magyar Kultúra igazgatóhelyettese volt.

— A szovjet népek irodalmából a közeli ukrán próza, líra és a testvérvárosi Odessza szépirodalma szerepel visszatérően a lapban — veszi át a szót Olasz Sándor. — És most készült el az észt összeállításunk, valószínűleg a jövő év elején jön. Még 1972-ben létesítettünk hivatalos kapcsolatot a 15 ezres példányszámú észt folyóirattal, a Loominggal, melynek neve magyarra fordítva Alkotás, s igen népszerű: megjelenését követően huszonnégy óra leforgása alatt valamennyi példány elkel. Magam is jártam kint náluk, közölték néhány tanulmányomat, s természetesen tőlük kaptunk anyagokat a főntemlétt, legfrissebb, észt kisanalógiánkhoz.

— Mit szemlél a Kelet-Európai Néző?

— Évfolyamonként legalább nyolcszor jelentkezik, ezért igen bőséges a választék. Nézzük mondjuk a tavalyi számokat — keresgél az asztalon Annus József. — A bolgár összeállításban szó volt két drámáról, a jelenkori bolgár-magyar irodalmi kapcsolatokról. Másor fiatal szlovák költőt mutattunk be, sőt a jugoszláv Vajdaság szlovák lírikusait is, akikről csak annyit, saját lapjuk, sőt kiadójuk dolgozik déli szomszédainknál. A lengyel Néző Ady-fogadtatásokról tudósított, a román, egyebek között, érdekes tanulmányban számolt be az erdélyi magyar színjátszás kezdeteiről. A szovjet összeállítás ukrán kisregényekről, s egy Szecszenko-enciklopédia magyar vonatkozásairól informálta elemzőnk olvasóinkat. De 1976-ban tanulmányt lezart, teljes sorozat is lefutott a Tiszatájban arról, mennyire ismert a magyar irodalom a szocialista országokban. S hogy kicsit előre is jelezzük: éppen a novemberi számunkban mutat be

ukrán költőt, Dmitro Pavlicskót, s ami önmagában véve sem érdektelen, Tandori Dezső fordításában; aztán ismertetést közlünk Katajev Emlékiratáról, valamint egy Moszkvában kiadott könyvről, mely az újkori magyar próza realizmusát veszi bonckés alá.

— A két rovat tevékenységében lehetetlen észre nem venni a politizáló szándékot. Már a Központi Bizottság Agitációs és Propaganda Bizottságának 1972-es márciusi állásfoglalása dicsőítően említi a Tiszatáj Most-Punte-Hid rovatát, s a három évvel későbbi Csongrád megyei pártbizottsági állásfoglalás úgy szentesíti a lapnak ezt a profilját, hogy — idézem — „a Tiszatáj igyekezett figyelmét az egész Kelet-Európára kiterjeszteni. Majd ugyanez a dokumentum teszi hozzá bátorítóan: „Törekedjen a szomszédos szocialista országok — elsősorban a román és a Romániában megjelenő magyar nyelvű — kulturális és irodalmi folyóiratainak szerkesztőségével, alkotóival, színvonalas munkakapcsolat kialakítására, marxista alapokról, nagy szakmai és ideológiai felelősséggel”. E sajátos híd szerep vállalásához, úgy gondolom, a fentiekben túl régtől fogva is olyan objektívítciók adnak biztatást, mint e tájegység topográfiai helyzete és a közös történelmi múlt.

— Ismeretes az a Németh László-i gondolat, hogy itt egymásra utalt népek élnek, tejesztvérek, melyek együtt nőttek föl, s csak úgy becsülhetik, segíthetik egymást igazán, ha megismerik egymás gondjait, örömeit, hétköznapiit — summázza Annus József.

— Eo ipso, egymás kultúráját, szellemi életét, irodalmát, művészetét. Tudomásunk szerint a Tiszatájnak ezen munkásságát szimpátiával, örömmel fogadják a baráti országokban. És nem egyszer a látható elismerés olyan effektív bizonyosságával, mint például tavaly decemberben a lengyel kulturális miniszter kitüntetése volt, a Lengyel Kultúráért Érdemérmét adományozta a lapnak.

NIKOLÉNYI ISTVÁN

Megkérdeztük...

A főhatóság válaszolt

Abbahagyni lehet csak ezt a sorozatot, nem befejezni. Hány munkás van még, akit meg kellene kérdezni? — mondja az egyik telefonáló. Biztatása jólesik, ezt a sorozatot mégse folytatjuk. Biztosra vesszük ugyanis, hogy a munkást nem egyedül nekünk kell megkérdeznünk.

Ha egyszer nem fejeztük be, összefoglalni se érdemes. Szociológiai hitelességet eleve nem vállalhattuk, a kérdezősködésinkre adott válaszok semmiféle fölmérésnek nem tekinthetők, hiszen a sorozat elsősorban saját kíváncsiságunk kielégítésére szolgált. Ha néhány olvasónkat is kíváncsivá tudtuk tenni vele, teljes az örömünk.

Azt kellene legalább a végén megmondanunk, mit is akart megtudni a vasárnapi ebéd után olvasott — ha olvasott — sorozat. Sok szempontunkra nem kell most kitérnünk, hiszen kiolvasható, néhányra azonban igen. Első gondolatunk az volt, elme-gyünk a mai Magyarország legfőbb főhatóságához, a munkáshoz. (Megszóltak bennünket néhányszor, miért írunk melóst, hiszen az a szó nem szalonképes. Azzal vigasztalhatjuk magunkat, egyéb, hasonlóképpen nem „szalonképes” gondolatokat is leírunk. Semmiképpen nem akartuk azonban szalonokba vinni a munkást, gondoltuk, jobb vele ott beszélni, ahol dolgozik.)

Első kérdésünk: tudja-e az öntő, söprűkötő, a deszkametsző, a mosodás, a fiatal villanyzerelő, az eladósorban levő varrodás, meg a többi, hogy ő együtt valóban főhatóság? Tudják, de másképp fogalmaznak. Azt mondják, ők az alap. Abból élünk, amit ők véghez visznek. A szót lehet csúrní és csavarni, de az ő munkájuk; tény.

Csak leírva tűnhetett úgy, hogy megnyitottuk a szerepet, és ömlött a szó az emberekből. Beszélgettünk, de legtöbbször vitatkoztunk. A főhatóságnak szinte mindenről van tudomása, mindent értékel, magához mér, és véleményét mond róla. Azt tapasztaltam, a munkás kimondja, amit gondol. Sokszor azt is gondolja persze, hogy nem érdemes sokat beszélni, mert szerintük eluralkodott nálunk egy bizonyos hivatalos szemlélet. Egészségtelennek tartják ezt. Azt mondják, sokat beszélünk néhány dologról, jelezzük, hogy odafigyelünk rá, de nem történik semmi előrelépés. Jópár vitából idézem vissza a tanulságot: tíz éve beszélünk a zöldségkereskedelmünk idegeket borzoló módszereiről, általában a kereskedelem által teremtetett lehetetlen állapotokról — kényűrnak is mondta a főhatóság a kereskedelmet —, mégis marad minden a régi.

Differenciáljunk, vagy ne? Akkortájt kezdett ez kérdés lenni, amikor a sorozat indult. Mindennél megkérdeztük. A válasz rövid: nagyon! A brigádban is. Volt aki azt mondta, úgy érzi, az adminisztrációs háttér nem meri vállalni a munkát, amit a differenciálás jelent. Akármilyen munka árát könnyebb tizenötfelére elosztani, mint megfigyelni, följegyezni és aszerint fizetni, melyik dolgozott többet — és jobban! —, és melyik kevesebbet. A silány munkára, a trehány emberre sehol nem találunk mentséget. A főhatóság tiszteli a szociális gondoskodás különféle módjait, de tiltakozik, ha szociális segélynek tekintjük a fizetést, és az is megkapja, akinek a munkabére bagóra is kevés lenne, mert a munkája se sokat ér. Nem hallgathatunk el, hogy tágasabban értelmezzük a differenciálást, mint ahogy a köztudat hiszi. Azt javasolják, terjesszük ki az élet minden területére, és mindenütt munkájuk szerint kapják a fizetést az emberek. Ha állni kénytelen az egész brigád, vagy látszatomunka kényszerül, az se kaphassa meg a meg nem érdemelt fizetést, aki miatt éppen nem tudnak dolgozni.

Egyetlen emberrel találkoztam csak, akit kérdezni akartam, de nem vállalta, hogy felel rá. Vele akartam kezdeni a sorozatot. Arra viszont egyetlen jelzést se kaptam, hogy valakinek akár apró kellemetlensége lett volna abból, hogy kimondta a véleményét. Pedig sok „meleg” mondat is elhangzott, és egyiket se hallgattam el.

Jó volt kérdezni, mert egyenes feleleteket kaptam. Kicsi fölhajtással kerestem beszélgető társimat, azt gondoltam, itthon elkészített szempontokhoz nem érdemes alanyra vadászni. Nem titok, minden üzembem segítségért kértem a választáshoz. Azt hiszem, néhány mondatot erről is kell mondanom, mert lényeg húzódik mögötte.

Az első kínálatban sokszor a kedves — valakinek kedves — emberek szerepeltek. Néhol előbb jöttek szóba, akik társadalmi munkát vállaltak, és később azok, akik a vállalt munkájukat akkor is becsületesen végzik, ha az igen nehéz. Fölvívtam az egyik igazgatót, elmondtam, egyetlen jól dolgozó embert keresek. Meglepett a válasza: az most nincs benn. Firtattam: akkor ma tönkre megy a vállalat? Tönkre nem megy, de értsem meg, aki nekem jó lenne, délutános. Szerinte nekem az lenne jó, aki ilyen ügyekben máskor is szépen szokott nyilatkozni. Azt is mondta, rossz úton járok, mert fejlődésünk mai szakaszának leteleményese nem is a munkás, hanem a műszaki. Nem hittem el neki.

Legfontosabb kérdésem nem volt, de sok nagyon fontos igen. Forog a fejünkben az aggodalom, mi lesz a munkássággal, ha mindenki tovább tanul, aki kicsit is bírja az írott lecke, és nem megy vissza oda, ahol sokkal nagyobb a lecke. Vezető osztályról van szó, de maradhat-e vezető, ha jól gondolkodó tagjai megválnak tőle, illetve elmennek képviselni az érdekeit. Ez se az egyszerű kérdések közé tartozik. Meglepett, mennyire általános igény, hogy tanuljon a munkás. Belülről jövő, az ő igénye. Találtam érettségizett vasalót a ruha-gyárban, érettségizett kábelhúzó amott, a lecsőgyárban is azt mondta a nagyon kedves mórakalmi asszony, azt bánja legjobban, hogy a középiskolát kihagyta. Legtöbbször foga nem frosztalra fá, csak tudni akar többet. Visszaáramlás is van, érettségivel munkásnak elmenni nem ritka és nem szégyen. Aggodalmam enyhült, a nagyon világos fejek gondolatai a szellemi hájszálcsoveség törvényei szerint terjednek. Nem feledhetjük azonban a tényt, hogy általános iskolázási szándékaink beteljesülésén még nagy a hézag.

Egyik kérdés azért lett nagybütös, mert mostanában sokat beszélünk róla. Azért kerültünk nehéz gazdasági helyzetbe, mert sokan vannak, akik nem dolgoznak jól? Pontos választ erre sem adhatok, mert én a legkiválóbban dolgozókkal beszéltem. A magam számára azt a következtetést vontam le, sokan vannak, akik akarnak és tudnak jól dolgozni. Ha általános igény lesz nálunk a jó munka — mert most még csak útban vagyunk felé — lesznek csatlakozók bőven. Adva van a lehetőség, hogy a jobbító szándék meg is valósuljon. Azok az emberek, akikkel én beszéltem, vállalják az együttműködést minden olyan változtatásnál, amely előre mutat. A legfontosabbat vállalják, dolgoznak érte. Azt azonban itt is megmondták, bíceg ez az ösztönzés, amelyik ugyan többet ad annak, aki jól dolgozik, de eleget kap az is, aki lóg.

Meglepett, amikor azt mondta valaki a vezetők közül, elolvassán a vele együtt dolgozó munkás véleményét, nem gondolta, hogy ilyen világos és egyértelmű, amit dolgozainkról sejt. Átánlatom csak ez lehet: beszélünk többet vele, kérdezzük meg többször.

HORVÁTH DEZSŐ

